

ΛΟΞΗ ΜΑΤΙΑ

Της Μικέλας Χαρουλάρη
mkart@doinet.gr

Κότες και πετεινοί

«Είναι αλήθεια πως είμαι "κότα", αλλά γι' αυτό το λόγο δύναμαι κάπου-κάπου να λαλώ σαν πετεινός!». Το γράφει το 1921, στα 46 του, ο Ράινερ Μαρία Ρίλκε μιλώντας για την Τέχνη που «απαιτεί τόσο θράσος» ώστε έξω απ' αυτήν ο καλλιτέχνης «δείχνει γελοία δειλία». Κάτι ανάλογο όμως δεν ισχύει άραγε και για τους πολιτικούς; Αρκεί να είναι κανείς υποψιασμένος, μέρες που είναι, και θα δει ότι τα σχόλια αυτού του σπουδαίου ποιητή περί Τέχνης μπορούν να διαβαστούν ως μεταφορά για τα περί Πολιτικής. Μια δοκιμή με τις σκέψεις του οι οποίες πρωτοπαρουσιάζονται κατά θεματικές ενότητες στη *Σοφία του Ρίλκε - έναν Οδηγό του ποιητή για τη ζωή* (εκδ. Πατάκης, ανθολόγηση - εισαγωγή του Ούλριχ Μπέρ, μετάφραση Αλεξάνδρας Νικολακοπούλου), δίνει πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα, που κλείνουν το μάτι στην ελληνική επικαιρότητα.

Ράινερ Μαρία Ρίλκε

Σταχυολογώ: «Τέχνη (βλέπε Πολιτική) σημαίνει παντού δυνατότητες παντού επιθυμίες (...). Ποτέ να μη φθάνεις ως την έβδομη μέρα. Ποτέ να μη θεωρείς πως όλα είναι εντάξει.» - «Στην Τέχνη (βλ. στην Πολιτική) όταν έχεις χρόνο να δημιουργήσεις ένα ολοκληρωμένο έργο, όλες οι αντιθέσεις - ακόμη και οι εννοιολογικές - αποδεικνύονται απαραίτητες, και οδηγούν σε ένα είδος κυμαινόμενου ρυθμού.» - «Το φρικτό στην Τέχνη (και στην Πολιτική) είναι που όσο πιο βαθιά προχωράς μέσα της, τόσο πιο ακραίες, ανέφικτες σχεδόν, υποχρεώσεις αναλαμβάνεις. Συντελείται τότε σε ψυχικό επίπεδο αυτό που εννοεί υπό μίαν άλλη έννοια η γυναίκα στο ποίημα εκείνου του Μπωντλαίρ, όταν ξεσπά (λέγοντας): "είναι δύσκολη δουλειά να είσαι καλλονή"» - «Προσδοκούμε ο Καλλιτέχνης (βλ. ο Πολιτικός) να είναι ταπεινός, έτσι ώστε να καταφέρει να ολοκληρώσει την απρόβλεπτη αποστολή του» - «Οι πιο προοδευτικοί φιλόσοφοι (βλ. Πολιτικοί) αποστρέφονται με τις προσφορές τους στο μέλλον, και γι' αυτό είναι υποχρεωτικά σκληροί απέναντι στο παρόν. Δεν έχουν ψωμί να δώσουν στους πεινασμένους - όσο κι αν κάποιες φορές οι ίδιοι πιστεύουν πως έχουν. Πέτρες έχουν, που στα μάτια των συγχρόνων τους φαίνονται σαν τροφή. Στην πραγματικότητα όμως, δεν είναι παρά οι θεμέλιοι λίθοι των ημερών που θα 'ρθουν, και δεν δικαιούνται να τους χαρίσουν». Και κάτι ακόμα που μπορεί να λειτουργήσει σαν σχόλιο στη μισαλλοδοξία η οποία ολοένα θεριεύει στον τόπο μας. «Όσο πιο ανθρώπινο γινόμαστε, τόσο περισσότερο διαφερόμαστε. Σκεφθείτε: αν κάποτε αντί για λαούς, έθνη, οικογένειες και κοινωνίες έχουμε ανθρώπους: αν δεν μπορούμε πλέον να ομαδοποιήσουμε ούτε τρεις κάτω από ένα όνομα! Δεν θα υποχρεωθεί τότε ο κόσμος να διευρυνθεί.»

Οι **οδηγίες χρήσης της ζωής** έχουν επιστρέψει στην ελληνική εκδοτική επικαιρότητα μετά το φαινόμενο Γιάλομ (Άγρα), και έχουν αποδειχθεί δημοφιλή αναγνώσματα, όπως υπήρξαν το '60 ο Βίλχελμ Ράικ και η δόκτωρ Ρουθ. Σήμερα όμως τις προτιμάμε με λογοτεχνικό περιτύλιγμα, όπως ξέρουν να τις σερβίρουν ο Βραζιλιάνος Πάολο Κοέλιο (Λιβάνης), ο Βρετανός Άλεν ντε Μποτόν (Πατάκης), ο Αργεντινός Χόρχε Μπουκάι (Ορετά) κ.ά. Ωστόσο με τον Ρίλκε τα πράγματα είναι διαφορετικά. Τον γνωρίζαμε ως συγγραφέα έργων εμβληματικών για τους συγγραφείς όπως τα *Γράμματα σε έναν νέο ποιητή* ή οι *Σημειώσεις του Μάλτε Λάουριτζ Μπρίγκε*, και συνθέσεων όπως οι *Ελεγείες του Ντουίνό* ή τα *Σονέτα του Ορφέα* που επηρέασαν την εξέλιξη της ποίησης. Τώρα, μας αποκαλύπτεται ένας σοφός της καθημερινότητας, εξομολογητής και σύμβουλος, που εξηγεί λεπτομερώς πώς και γιατί το κλειδί για τα μυστικά της ύπαρξής μας βρίσκεται μπροστά στα μάτια μας. Πηγή της *Σοφίας του Ρίλκε* είναι ο απίστευτος όγκος των επιστολών που έστειλε σε πολιτικούς, εμπόρους, ποιητές, ερωμένες ή θαυμαστές μέχρι τον θάνατό του (1926). Μεταξύ τους, οι 7.000 που μεταφράστηκαν πρόσφατα στα αγγλικά και από τις οποίες ο Μπέρ, καθηγητής Συγκριτικής Λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, ανθολόγησε 360 «σκέψεις» του: για τη ζωή, τη συνύπαρξη, τη μοναχικότητα, τις αντιξοότητες, την απώλεια και τον θάνατο, για την πίστη, τη θρησκεία, την εργασία, για την τέχνη και τον έρωτα. Το βιβλίο αυτό δεν απαντά φυσικά στις καινούργιες ανσυχίες του ανθρώπου του 21ου αιώνα. Ωστόσο κερδίζει τον σημερινό αναγνώστη επειδή οι φιλοσοφικές παρατηρήσεις του αφορούν αιώνια ζητήματα ενώ την ίδια ώρα πατούν σε βιωμένες εμπειρίες. Ο Ρίλκε ήταν γήινος, και αυτό είναι το καλύτερο διαβατήριο για το κοινό, ειδικά το νεώτερο. Ήταν άνθρωπος με αδυναμίες, όχι ακριβώς υπόδειγμα αφού στη ζωή του αρνήθηκε το τρίπτυχο πατριδα - θρησκεία - οικογένεια, δόθηκε σε ερωτικά πάθη, εκμεταλλεύτηκε τους πατρώνες του, και έκανε συμβιβασμούς υπακούοντας μόνο στη μούσα του. Ίσως για όλα αυτά να γίνεται πειστικός. Επειδή «ήξερε».

Ούλριχ Μπέρ

«Για να ζήσουμε», έγραφε στον Αντρέ Ζιντ το 1912, «πρέπει να πιστεύουμε πως μέσα σε καθέτι κακό κρύβεται μια γνήσια ευεργεσία που εμείς, τυφλοί όντες, θα την κλοτσούσαμε πέρα αν μας είχε προσφερθεί χωρίς ετούτη την επώδυνη μεταμφίεση». Έχοντας δει την κατάρρευση του παλαιού κόσμου, ο Ρίλκε πίστευε παρ' όλη αυτά πως η ζωή έχει ένα νόημα που υπερβαίνει την απλή υλική μας ύπαρξη. Και προσπαθούσε όχι να επιδιορθώσει τις ζημιές στις ψυχές των συνυμλητών του, και κατ' επέκταση του κοινού του, αλλά να εισηγηθεί μια διαδικασία προσαρμογής στις αγωνίες της, επώδυνη ίσως, αργή, αλλά εντέλει αποτελεσματική. «Η ζωή», έλεγε, «είναι μεταβολή». Ευτυχώς.

Το εξώφυλλο του βιβλίου